

**Церемония по удостояване с почетното звание *Доктор*
хонорис кауза на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“
14 октомври 2019 г.**

**Академично слово на проф. Манфред ПЕТЕРС
(Университет на Намюр, Белгия)**

Френският език – вектор на култури и науки

Господин Ректор,
Ваши Превъзходительства,
Дами и господа,
Скъпи колеги и приятели,

Преди всичко държа да изразя горещата си благодарност на академичното ръководство на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за огромната чест, която ми оказва, като ме удостоява с почетното звание „доктор хонорис кауза“. Това е плод на дългогодишно ползотворно сътрудничество, започнало през 2003 г., когато бях избран за президент на една от институционалните мрежи на Университетската агенция на Франкофонията – Асоциацията на факултетите и висшите училища по филологии и хуманитарни науки. Надявам се, че нашето сътрудничество ще продължи, особено в областта на африканистиката към Факултета по класически и нови филологии, и ще благоприятства разгръщането на партньорство между Университета на Намюр и вашия престижен университет – първото българско висше училище.

*

Един цитат: *„Това, което знам, е, че френският език ме омагьоса: този език беше вкусен като отхапан зрял плод, който изпълва устата ти с бликналия сладък и ароматен сок. Открих в думите му сила, която изпълва фразите като с лък; придава им истинска плътност и релеф, без да им накърни чистотата, тъй както извор блика – мощен и бистър. Свещеникът ми даваше да чета толкова хубави текстове, че сълзите напиха в очите ми. Открих яростта и нежността, сериозността и присмеха, строгостта и безгрижието в този език, от който лъха свобода.“*

Това е откъс от романа „Атина“ на ливанския писател Александър Нахар, публикуван от издателството Грасе. Съдействах да бъде публикуван и на арабски език с финансовата подкрепа на Университетската агенция на Франкофонията. Той не е единственият пример за писател, който твори на френски език, без този език да е майчиният му. Неотдавна издателство

„Галимар“ издаде стихосбирката „Целувката на времето“ на вашата сънародничка Аксиния Михайлова. Творбата ѝ бе единодушно оценена от пресата. Така например ежедневникът „Льо Соар“ в съботния брой от 30 юни 2019 г. отбелязва следното: *„Аксиния Михайлова е алхимик. Тя си играе с думите, които ние мислим, че познаваме, отвежда ги някъде, потапя ги в извора на живота и ни ги връща преобразени. Голяма поетеса е дошла при нас като небесен дар.“*

Откакто работя за Университетската агенция на Франкофонията, открих по всички краища на света – от Мадагаскар до Тунис, от Аржентина до Канада, от Италия до Грузия – колко жив е френският език и каква любов вдъхва. Преди да споделя по-конкретно за какво става дума, ще си позволя да направя две кратки отклонения – едното на английски език за първия ми контакт с хубавата ви страна, а второто на немски език за самата същност на езика.

*

През 2002 г. белгийският министър на образованието Пиер Азет ме командирова в България, за да проуча функционирането и ефикасността на езиковите гимназии. Пропътувах разстоянието от София до Бургас и можах да присъствам на часове в гимназии с изучаване на френски, английски и немски език. Две неща ми направиха силно впечатление. *На първо място*, изключителното гостоприемство на местните хора. При многобройните ми срещи с тях никога не си отивах без подарък: акварел, покривка, ръчно изработена от нечия баба, бурканче домашно сладко или букетче цветя. *На второ място*, забележителният модел на българските езикови гимназии. В последната година от гимназиалното си обучение учениците владееха отлично френски, английски или немски език. За съжаление, тази образователна система не успя да се приложи във френскоезичната част на Белгия поради редица причини, на които не бих могъл сега да отделя време за разяснение.

*

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, *В начало беше Словото* се казва в Евангелието от Йоан. Йоахим-Ернст Берендт разкрива в забележителната си книга „Nada Brahma. Светът е звук“, че от етимологична гледна точка това изречение по същество представлява едно повторение, перифраза. λόγος и ἀρχῇ са сродни, свързани помежду си; Словото е Началото. Той ни насочва и насърчава да възприемаме езика буквално, като при това си служи със следния цитат от американската китаистка Суки Коулгрейв:

„Думите според Конфуций имат едно истинско значение, което отразява определени абсолютни истини на Вселената. Повечето хора обаче са изгубили връзката с тези изконни истини и поради това използват езика по тяхна собствена преценка и усещане. Това води – съгласно Конфуций – до неточно, изкривено мислене, а това от своя страна – до погрешни съждения, объркани действия и накрая до това, че неподходящите хора печелят политическа власт.“

По този начин Конфуций описва генезиса на злоупотребата с речта и обяснява защо тъй често се срещат феномени като двойственият език, измамването посредством езика, използването на езика като средство за угнетяване, словото като оръжие срещу истината, и как идва потисничеството.

*

Френският език – стопроцентов език на Просвещението, е безспорно с добра позиция, за да се бори с опасностите, които току-що припомним. Впечатляващо е и неговото влияние. На практика днес езикът на Волтер е официалният език на международни правителствени или неправителствени организации: ООН, ЮНЕСКО, Съветът на Европа, Международният олимпийски комитет. Нещо повече – френският език се говори на петте континента. Понастоящем Международната организация на Франкофонията (OIF) наброява 88 членуващи държави и правителства, разпределени на седем световни региона. 300 милиона са говорещите френски език по света; за 32 държави и правителства френският език е със статут на официален език – единствен или с други езици. Освен всичко това около 110 милиона обучават на френски език или изучават френски език извън франкофонското пространство.

Но жизнеността на един език не се проявява само в цифрите. Начините на устно и писмено изразяване на френски език стават все по-разнообразни както в рамките на едно общество, така и в цялата франкофонска общност. Всеки изминал ден носи появата на неологизми – едно богатство, което може само да ни радва. Благодарение на тази многолика словесна съзидателност френският език устоява и се развива. Нека ви прочета в покрепа на разсъждението си кратък откъс от чудесния роман „Дърветата още говорят за това“ (издателство „Албен Мишел“, 2002 г.) на камерунската писателка Каликст Беяла :

„Пътувахме три дни и три нощи през долини и хълмове; видяхме извори като този тук, в който ветровете и ерозията бяха издълбали гнезда в скалите ; водата бликаше от дълбините на земята и мъжете разчитаха на нея, дори когато слънцето изгаряше долините и вятърът носеше само прах. Видяхме маймуни как скачат от клон на клон с пронизителен вик; видяхме плъхове, катереци се по палмите, и зелени жаби, скачащи с лек шум. Но когато видяхме селото на потомците на онези жени, мрачина изгълни съзнанието ми. Сковаваща гръбнака гледка се появи пред очите ни: хора се придвижваха като призраци, сами или на групи. Жени със силно гримирани очи се продаваха, излегнали се в тръстикови столове пред къщите с тухли или вълнообразна ламарина. Мъже погубваха душите си, като купуваха тези жени за миг наслада. Деца стояха далеч от майките си, за да не смущават клиентите, но дебнеха двойките, като надничаха през процепите и наблюдаваха как мъжете се наливат с вино, докато се разкопчават или докато обладават жените. Излегнали се под картоните мъже изтрезняваха, а мухите кръжаха около устата им.“

Това е един ярък пример на френскоезична африканска литература, която обогатява и обживява езика с една специфична култура.

В крайна сметка сме доста далече от отстъпление на френския език. Поне що се отнася до динамизма му. Затова пък въпросът за амбициите на този език ми се струва крайно неотложен.

В световната история френският език се е осмелявал да претендира за универсалност в качеството си на средство за комуникация във всички културни и научни области. Днес френският език е принуден да приеме своята относителност, като влиза в съревнование с други езици за най-иновативните области. В съзнанието ни френският език се е наложил през годините с точността си, със стриктната си кодификация, позволяваща на хората да се срещат, за да споделят изследвания и открития. Предизвикателство за днешната франкофония е да се завърне към тази фундаментална употреба на френския език в областта на изследванията и да намери там своето място.

Точно в научната област най-вече следва да се опасяваме от превъзходството на английския език над френския, защото много учени дават предимство на употребата на английския език в терминологията, с която боравят. Как да си обясним този факт? Моят отговор е вдъхновен от идеите на Жил Буле (1926-1997), бивш ректор на Университета на Квебек. Днес учените от всяка дисциплина се събират на основата на търсенията си без оглед на географските препятствия. За да общуват с лекота, учените желаят често създаването на общ език или приемането на език, който да са наложи на всички, без да проумяват, че това е химера, тъй като развитието на езика и на науката прави това желание неосъществимо. Образованият франкофон смята днес, че му е необходимо да използва английския език, за да бъде чул и за да бъде известен. Но по-голямата част от френскоезичните учени, които публикуват в англоамерикански списания или които изнасят доклади на английски език, сами си превеждат текстовете, като при това често го правят нескопосано. В този случай те оставят у слушателите си впечатление за неясна мисъл и несръчен научен подход. Такива учени са доволни, че говорят пред многобройна публика, но не осъзнават факта, че тези няколко хиляди специалисти не дооценяват способностите им. Ако се изразяваха на френски език, те биха могли да спечелят по-малобройна, но по-дълбоко възприемаща ги публика. Тук не става дума за чисто езикови проблеми. Силовите отношения, които се установяват между живите езици, се дължат на форма на политическо, военно или икономическо надмощие. Американската хегемония почива върху огромна икономическа власт пред другите страни. Тази икономическа власт е в широка услуга на развитието на изключително усложнени информационни и комуникационни технологии. Те са почти изцяло англоамерикански: оборудването, софтуерът,

най-изчерпателните и с най-голям обхват бази данни са американските. Достъпът до тази възможно най-пълна, най-актуална и най-скоростна информация трябва да мине през езика на машината, на софтуера и на базата данни.

В един глобализиран свят самото развитие на науката и на технологиите е въпрос на политическа и финансова власт. Всички правителства на индустриалните страни осъзнават необходимостта от поддържане на равновесие между технологичното и икономическото развитие. Но само САЩ притежават нужните за целта финансови средства. На учените, които искат да участват в най-престижни прояви или поне да получават информация за върхови постижения, се налага да минават през езика на финансовата власт.

Ако на френскоезичната научно-техническа интелигенция се наложи да се изразява само на английски език, ситуацията би станала катастрофална, би довела до регрес и упадък на една култура. Изправени сме пред проблем от морално-етичен характер с реална значимост и нито един учен няма право да го омаловажава. За да противодействаме на това явление на отчуждаване чрез езика, всеки образован човек трябва да отказва – индивидуално или колективно - да се подчинява на волята на една суперсила. Всеки френскоезичен учен трябва да има волята да поддържа жив френският език в служба на науката и технологиите.

Дали френският език е вектор на култури и науки? Този въпрос води до размисъл. Бихме могли да отговорим веднага утвърдително. Действително, *a priori*, всеки един език е средство за междуличностно общуване. Ако общуването е плодно, езикът е средство да предаваш на другите това, което мислиш и чувстваш, и така се развиваме в културен и научен смисъл.

Все пак въпросът не се поставя тъй просто. В действителност въпросът следва да бъде зададен от историческа, политическа и икономическа гледна точка. Преди няколко века в друг контекст френският език е имал по-голяма значимост отколкото сегашната, тъй като всяка културна и научна новост е минавала през този език. Този език се е радвал на голям обхват за сметка на други езици (например валонският в Белгия). В това отношение можем да го сравним с днешния английски език: френският език е бил тогава завоевател.

В наши дни френският език продължава да е много динамичен. Продължава да напредва с всеки изминал ден в повечето области. Именно това е важното. Мнозина го изучават, защото е един от големите световни езици, но и защото е фермент от една много богата литература и от новаторските идеи на една епоха. Голяма част от интелектуалците учат френски език, за да черпят направо от извора на огромното франкофонско наследство. В културно отношение този език е и ще остане благороден в съзнанието на хората.

Нека не бъдем наивни: този език се задъхва в по-техническите и научни области именно поради причините, които вече изтъкнах. Въпреки това френският език е по своята същност вектор на науки. За жалост в съвременния контекст като че ли повече предпочитат немския му братовчед. Оттук нататък на френския език предстои да се бори за утвърждаването си във всички научни области. Това е въпрос на съвест, на поемане на отговорност от страна на всички франкофони и на всички, които обичат езика на Волтер.

Вашето присъствие на тази церемония, дами и господа, е потвърждение за готовността ви да поемете това предизвикателство.

Благодаря ви за вниманието.